

LOKODI IMRE: FEKETE KERÁMIA

Megkerült a rádió, az ötvenes évek rádiója. A készüléknek a Fekete Szőlőben van a helye, mondták, s nagy tisztelettel felhozták a csárdába, legyen. A rádiót, ha igaz, Temesvárról hozták, abban az időben került a völgybe, amikor nyaranta, el egészen vizek őszi tisztulásáig, agyoncsaptak minden szál márnát, árammal ütöttek halat az orvhalászok, vitték kosárszám. Fejünk fölött alighogy kifeszítették a huzalokat, az első néphatalmi vívmánnyal máris élni kezdtek, az iparból hazanéző legények vadonatúj kétszázhuszat lógattak a folyóba, bokájukat összeverték a pózna tetején, csattogott az iparból szerzett gumicsizma. Azt mondták, magasból szarják le a néphatalmat.

Misit, vagyis Amerikahangját ott lelték meg partra dőlve, sárfeketés a tűzre való uszadékot gyűjtő cigányok, körülötte a halál pörzsölt sziluettje. Misi az, Amerikahangja, suttogták a faluban miután elhallgattak a harangok. Misi kötötte be a szóban forgó rádiót, megmutatta, mennyit szabad mozdítani a keresőn; azt mondta, hogy a recsegés nem műszaki hiba, hanem szovjet zavaróállomások sisteregnek a készülékben.

Misi, csakugyan eljönnek az amerikaiak?

Itt lesznek, mire a márnák felhúznak a sűgőkon a Vermessy-kert alatti gyökereig...

Misi, mint partra vetett hal, kikerekedett üveges szemmel nézte az áthúzó géprajokat, az önkéntes tűzoltók nagy nyomású tartályvízzel, slagból spriccelltek le róla a halál sikamlós nyálkáját, hozott vízzel mosták, a folyóból nem szivattyúztak. Tilos a hullához menni, mondták az önkéntes tűzoltók, amíg nem jön ki a halottkém, mi eközben himbálózó gyökerekről néztük Misit, Amerikahangját. A hullát, velünk együtt bámuló emberek állították, Misin ül a halál, beszélgetnek. Ki másról, ha nem Hruscsovról szólt a pletyka.

A gépek, a csapatszállítók talán jóval a felhők fölött szálltak, mintha nagy kínnal, légi fájdalommal, motorhibákkal, vagy mivel haladtak keletről nyugatra, ki tudja, mit láthatott Misi, Amerikahangja, fekvé a földön, hanyatt. Ez a kép Andor papot erősen megillette, különben nem mondta volna, hogy a felszállt lélek látta bizonyára, hogy nem vörös, hanem kékcsillagos gépek hozzák el a szabadságot. Kelet felől? – sűgtak össze a padsorokban. A megyéspüspök sürgősen magához rendelte Andor papot, aztán többé nem mondott semmit a szabadságról.

A hírek a völgy egyetlen rádiójából jöttek, hogy vér folyik Budapesten.

Amerikahangját megcsapta a villám. A menybéli Atyaisten. A guta ütötte meg. Szívroham. Megfojtották hurokkal a téesz vízre járó juhászai, mert hullt, pörkölődött a komondor is feszt.

Ültünk a hajdani rádió körül a Fekete Szőlő teraszán, néztük a múlt kövületét. Poros volt, pókhálós, egérrágás hullt belőle, mindegy. Jánosunk óvatosan hozzányúlt a keresőhöz, valamerre tekert. Ő sem tudta, mit akarna befogni a nagy éterből, valamit hátha hallana. De nem. Vitték is a hajdani recsegőt be a Kék Szőlőbe, ott van, látom, gyalult lécből kis állványt szerkesztettek neki, óhatatlan vonzza a belépő tekintetét. Senki sem várja el a rádiótól, hogy megszólaljon, bár Jánosunk szerint érdekes lenne, ha.

Később, valaki a konyháról, szépérzéssel kitalált valamit. Elment a völgybe, félméteres cserépvázát hozott. Hóna alatt a váza úgy festett, mint valami hajdani ágyúcső, feszesre húzta a nő mellét, két hegyes bimbó holdja izzott át a gyolcsingen, szabadság, szerelem.

Nem jár bele virág, mondta, s mindjárt a rádió tetejére állította. Azóta is ott áll a csíkdánfalvi fekete kerámia.

*

Jó, ha az ember néha benéz a Fekete Szőlő csárdába. Itt van, ami történik, és ami készen van. A kiállítás anyaga például. Kijött az újság is. Az ősz és süket szerkesztő a söntés mellett állt, meglehetősen mélyről kezdte: nem öltek meg senkit?

A régi, megnézhető felvételek ott vannak az öreg házakban, beszédesen megbarnultak. A régi felvételek mesélés közben szoktak megbarnulni mind.

Egyik felvételen vasárnap délután, seregnyi leány, jönnek lefelé az utcán. Két irány van: lefelé s felfelé. Szolgálólánynak mentek Kolozsvárra, vagy itthon maradtak. A szövőszék mellett, a kapa mellett, a férfi mellett is meg lehetett szépen vénülni.

Az asszonyok is mind egy szálig megbarnultak már, azok, akik régi-régi felvételen pompáztak. Nincsenek sokan, kint vannak a dombon, akik megunták. A maradék is mendegél kifelé. Maradnak a régi felvételek, és a kasztenben a szöttesek. Van annyi belőle, hogy völgyet lehetne takarni vele, Kend hídjától el Cikmántorig. A katlant belátni a Fekete Szőlőből.

A megbarnult képen temetés. Valakit vittek akkor is kifelé. Sokan voltak, elől az asszonyok, aztán a férfiak, hát akkor nőhalott.

A csizmán és a kendőn kívül – temetéskor a kendők csücskét kezében nyoszorgatja a fehérnép – minden otthoni. A fonás szép, társas ténykedés volt, hol az egyik, hol a másik házban gyűltek össze az asszonyok, eszegettek szárított gyümölcsöt, vízben főztek kukoricát, néha pattogtatták a szemeket, és sokat beszéltek. Volt, amikor inkább beszédesen nagyokat hallgattak. Akkor is, amikor Kicsi Törek Anna híre, őt megelőzve, hazajött.

A kép hátoldalára ceruzával írta fel valaki: Kicsi Törek Annát üres koporsóban temetik. Ha vasárnap volt, sok-sok hárászkendő. A közeli cikmántori száz asszonyok az ilyen kendőt Imbengstamnak nevezték. Imbengstamban minden magyar fehérnép. Mondták, Kicsi Törek Annát agyonverte a hatalom. A bölcsészkarrol 1956 őszén vitték el, az is lehet, hogy a Házsongárdból.

Kicsi Törek Anna 1962-ben hazajött, amikor résnyire nyitották Szamosújvár vaspántokkal ellátott kapuját. Jó néhány esztendeje a Fekete Szőlőben, novemberi gyertyafényben elmondta a kálváriát, a színtiszta igazat. Hogy csakugyan a Házsongárdból.

Néztük, hallgattuk a fehér hajú, hajlott hátú öregasszonyt, vállán Imbengstam, vagy mondjuk úgy, nagy fekete hárászkendő.

*

Eliza néni résnyire nyitotta az ajtót, megnézte, ki jár ilyen korán. Ha én, akkor üssem ki a kád dugóját, mondta, hadd folyjon le a lé. A patkó alakú, rücskös bakon

ülő kádat nem hűtötte le az éjszaka, öleltem, mint valami masszív cserépkályhát, mint aki fel akarja venni mindenestül. Spirálosan csorgott a lábfejem szétspriccelő lúg, a kapcám kinyújtózott a köveken, Eliza néni macskája közelebb jött megnézni, igaz, hogy bél, nyesedék mosódik a köveken, disznó, vagy borjúbél? Nem az a világ, kicsicám. Für bácsi sitten van, így mondta Eliza néni: sitten van, miután Pöttyös Igric, Für bácsi kutyája feladta a mészárost. Kiásta a borjú belsőségét és elment vele a tanácsházára ágálni. Vitték Für bácsit duzzasztógátát építeni, a szapulókád dugóját így nem Für bácsi ütötte ki. Bőr Erik százados meghagyta Eliza néninek, a száját jó szorosra befogja, csak levegőt esetleg. Pöttyös Igricnek hurkát dobott Eliza néni, természetesen mérgezve.

Tömjed, mondja Eliza néni később bolond Magdolnának. Tömöm, mondta a foghíjas vénleány, és talpas fenyőrúddal döngölt ázott surgyévásznat, monogramos párnahuzatot, sok-sok lepedőt. Bolond Magdolna jól kipréselte a vásznakból a lúgot, a kád lyuka már csak szaggatottan pisilt, mint Für bácsi, aki a békási duzzasztónál ebben az időben százszor is vesén, ágyékon volt rúgva bőrkabátoséktól.

Na, most szépen befogok, mondta Eliza néni. Kivezette az istállóból Für bácsi félvak kancáját, majd odaszólt a lónak: megyünk, Laci, a Küküllőre. Bolond Magdolna meg se nyekkent, úgy dobta fel a tekenő áztatott fehérneműt, indultak a folyóra. Végighajtottak a falun, sokan feltették szapulni valójukat, valamennyien felkucorodtak a szekérre, az asszonyok mentek, hajtottak a Küküllőre.

A férfiak a padlásokról lesték a menetet, azt mondták, né, mennyi fekete asszony. Rejtőztek a férfiak, mert valaki látta Bőr Erik árnyékát az alszegen talán, felszeg felé jövet. Hadd jöjjön, mondta bolond Magdolna, a faszát lecsavarom. Nevettek jót az asszonyok, a fekete mezőkben élesen világítottak hófehér fogsorok. Azt mondták, halottak napja után nagyon is élesek a vonalak.

Bőr Erik létrán állva felszólt a padlásokra, menjenek, tolják meg a Wehrmachtól itt hagyott motorkerékpárját. A szekus százados mindig a völgy embereivel tolatatta kivénhedt Pukkját. A férfiak taszították, tüdőt köptek hegynek menet százszor, ezerszer. Akkor is tüdőt köptek, amikor Bőr Erik a Farkasverem nevű szakadék felé taszította magát, hadd lássa a folyón szapuló asszonyokat. Állj, kiáltotta, de nem. Ugrott volna le a motorról, de nehéz kezek nyomták visszafelé, ül veszteg, mondták a férfiak. A százados még látta a feketében szapuló asszonyokat, Eliza néni fehér fogsorát, aztán már nem volt értelme semminek.

Másnap szokatlanul keményen fagyott, a vékony jég alól szál csizma rúgással fenyegette az eget. Né, mondták a bámulók, Bőr Erik csizmájának patkós spicce volt. A folyóra rozsdás halakat hullató füzek nagy fehér lepedők száradtak. Aznap mondta be a Fekete Szőlő rádiója, hogy Pesten elfojtották a forradalmat.

Bőr Erik csak később húzta be a lábát a hóolvadáستól zavaros víz alá. A Küküllő teljesen megtisztulva várta meg a következő fagyot.

(A mű a *Mai szívekben 1956 forradalma* című pályázaton II. díjat nyert.)